Сухомлинов О.М. Художній лімінальний простір: парадигма феноменологічних моделей // Моделі збалансованого розвитку соціально-економічних систем: економіко-правові, соціально-політичні, історичні та філософські аспекти. – Донецьк : «Донбас», 2012, С. 252 – 254.

Сухомлинов О. М.,
завідувач кафедри слов'янської філології
Бердянського університету менеджменту і бізнесу, к.філол.н., доц.
м. Бердянськ

Ключові слова: модель художнього світу, модельне бачення світу, культурний універсум, картина світу, лімінальна організація, пограниччя.

Дослідник намагається проаналізувати засади художнього моделювання як принципу віддзеркалення реальної дійсності та висвітлити принципи релятивності між свідомістю митців, текстом та читачем.

ХУДОЖНІЙ ЛІМІНАЛЬНИЙ ПРОСТІР: ПАРАДИГМА ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИХ МОДЕЛЕЙ

Sukhomlynov O. M.,
Head of the Department of Slavic Studies
Berdyansk University of Management and Business, Ph.D. Assoc.
Berdyansk

Keywords: model art world model vision of the world cultural universe, world picture, liminal organization, borderlands.

The researcher tries to analyze the principles of artistic design as a reflection of the reality principle and highlight the principles relations between the consciousness artists, text and reader.

ART LIMINAL SPACE: A PARADIGM OF PHENOMENOLOGICAL MODELS

Сухомлинов А. Н.,
заведующий кафедрой славянской филологии
Бердянского университета менеджмента и бизнеса, к.филол.н., доц.
г. Бердянск

Ключевые слова: модель художественного мира, модельное видение мира, культурный универсум, картина мира, лиминальная организация, пограничья.

Исследователь пытается проанализировать принципы художественного моделирования как принципа отражения реальной действительности и осветить принципы релятивности между сознанием художников, текстом и читателем.

ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ЛИМИНАЛЬНЫМ ПРОСТРАНСТВО: ПАРАДИГМА ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКИХ МОДЕЛЕЙ

Термін «модель» (фр. *modèle*, від лат. *modulus* – міра, аналог, зразок) попри свою багатозначність, універсальність, а іноді й абстрактність, став затребуваним поняттям літературознавства другої половині XX століття. Художня модель є речовою, знаковою або мисленою системою, в якій відображена структура й принципи функціонування об'єкта пізнання, вона має вигляд ідеалізованого, абстрактного образу, який спрощено, на підставі аналогій та гомографізму, відтворює певний оригінал з метою вивчення його ознак, складників, способів існування та функціонування. У такому розумінні поняття «модель» охоплює також структури літературних феноменів, схеми та знакові системи, що визначають суть моделі як аналогу літературного оригіналу.

У пострадянському етнокультурному просторі більш адаптованим поняттям, що в певних умовах може розглядатись, як текстуальний синонім, було «картина світу», через яку відбувалася експлікація суб'єктивних установок автора, серед яких аксіологічні, емотивні, смислові тощо. Уважалось, що реальна дійсність відображується також у вигляді картини світу, яка, однак, структурується за допомогою та посередництвом моделі світу, що репрезентується і суб'єктивізується автором завдяки семіотичним системам другого порядку.

У цьому контексті цікавими є спостереження Ю. Лотмана, який розглядає текст, як своєрідну культурну модель. Дослідник уважав, що багатошаровий та семіотично неоднорідний текст, здатний вступати у складні реляції з навколишнім культурним контекстом і читацькою аудиторією, перестає бути елементарним повідомленням, скерованим від адресанта до адресату. Виявляється здатність конденсувати інформацію, текст набуває пам'ять, що є ознакою його інтелектуального устрою. Текст не тільки передає закладену в нього ззовні інформацію, а й трансформує та створює нові повідомлення. Крім цього, текст виконує функцію діалогу між читачем та літературною традицією,

тобто стає чимось на зразок колективної культурної пам'яті. У такій якості текст, з одного боку, виявляє здатність до безперервного поповнення, а з іншого, до актуалізації одних аспектів уміщеної в нього інформації та тимчасового або повного забування інших. Не менш важливими є релятивність між текстом і культурним контекстом. У цьому випадку текст виступає в комунікативному акті не як повідомлення, а в якості повноправного учасника, суб'єкта-витоку або одержувача інформації. Врешті, художні тексти, як більш стабільні й визначені утворення, можуть переходити з одного до іншого контексту, виявляючи при цьому приховані аспекти й сенси. Отже, текст уподібнюється до культурного універсуму, набуваючи риси моделі літератури. У такому розумінні текст може розглядатись, як своєрідний дешифратор інших текстів та метатекстів. У світі літературного твору немає багатьох речей з того, що існує в реальному світі. Цей світ по-своєму обмежений, поглиблює проблему Д. Ліхочов.

Спираючись на лотманівську методологію, можна стверджувати, що художні моделі віддзеркалюють дійсність. У художніх творах фрагменти дійсності, які власне моделюються, в той же час «породжують» (креативна функція моделі) дослідження з прогностичною (касандровою) функцією. Осмислення художньої моделі світу художнього тексту як концептуального компонента вираження світосприйняття автора – це одна з основних проблем, яка на сучасному етапі знаходиться в полі наукових пошуків літературознавців.

Культурні етномоделі створюються (як письменниками, так і літературознавцями) як певні ідеальні типи / схеми з метою більш глибокого дослідження художніх текстів на підставі узагальнень історичного матеріалу, виявлення форм життєдіяльності літератури та поетики її видів, жанрів, різноманітних модифікацій. Спільним для всіх визначень моделі є розуміння її як аналога певного об'єкта (оригіналу), визнання її штучності. Модельне бачення світу за А. Кребером дозволяє побачити всі елементи культури – політичний устрій, одяг, їжу, витвори мистецтва, технологію будівництва житла тощо – в єдності. Такий підхід до аналізу художнього твору дає змогу перспективного і всебічного розгляду художнього світу в цілому та окремих

його аспектів. Така візія основних тенденцій художнього тексту дозволяє проаналізувати зазначену співвіднесеність у контексті національно-культурної ситуації, яку маємо розглядати як комплексне явище, яке включає в себе різні складові, відображення реальності, а також світогляду, світосприйняття та світорозуміння письменника пограниччя.

Модель літератури польсько-українського пограниччя, маючи свою текстуальну та часопросторову субстанціонарну змістовність, презентує предметні, знакові та уявні ментальні візії, що відтворюють, імітують або відображають не тільки й не стільки визначальні характеристики, притаманні загальному моделюванню художнього світу на рівнях макросистем, скільки принципи внутрішньої локальної лімінальної організації художнього тексту / текстів, певні властивості чи його ознаки. Особливістю моделі пограниччя є взаємозалежність від міжкультурних стосунків, дистанцій, ієрархій та дій в організованій та неорганізованій формах. Крім цього, характерною рисою такої моделі є дихотомія складових суспільно-культурної системи, де перша є первинною, хоча й не може функціонувати без другої, виступає особливим аксіонормативним укладом системи, де регіональна культура встановлює новий відмінний рівень реальності, більш високий, ніж суспільство. Однак ця реальність здебільшого є фікційною, що ілюструє, з одного боку, суб'єктивну властивість пограничного тексту, з іншого – об'єктивізує його на рівні етнокультурної презентації «малої вітчизни». Авторську макромодель пограниччя можна розглядати як модифіковані суспільно-культурні реалії соціуму лімінального простору. Проте відтворення реальності в контексті авторської моделі характеризується більш образним, більш естетичним та більш емоційно забарвленим сприйняттям і зображенням дійсності, що є характерною ознакою «вузької» адресності тексту порубіжжя з «екзотичною» забарвленістю.

Художні етномоделі текстів пограниччя можуть створюватися не тільки і не стільки на рівні цілого, а й, наприклад, на рівнях його певних сегментів, серед яких можуть бути різноманітні таксономічні парадигми.